

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Рада молодих учених університету

Матеріали
Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
«ТЕНДЕНЦІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
НАУКИ І ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»
28 вересня 2019 року
Вип. 51

Збірник наукових праць

УДК 001+37(100)
ББК 72.4+74(0)
Т 33

Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації», 28 вересня 2019 р. – Переяслав-Хмельницький, 2019. – Вип. 51. – 388 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Богач В.П. – доктор історичних наук, професор, академік НАН України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Валічук О.О. – доктор філософських наук, професор
Волович Т.М. – кандидат географічних наук, доцент
Дашкевич Є.В. – кандидат біологічних наук, доцент (Білорусь)
Добротворець П. – доктор педагогічних наук, професор
Степанівська Н.М. – кандидат економічних наук, доцент
Харченко С.М. – кандидат історичних наук (відповідальний секретар)
Рудченко О.В. – кандидат психологічних наук, доцент
Склярчук А.А. – кандидат фізико-математичних наук, доцент (Харківщина)
Склярчук О.Є. – кандидат філософських наук, доцент
Харченко І.С. – кандидат медичних наук, доцент (Ужгородщина)

Збірник матеріалів конференції відображає результати наукових досліджень наукових співробітників, викладачів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів, студентів з актуальних проблем гуманітарних, природничих і технічних наук.

Відповідальність за оригінальність, актуальність цитат, достовірність фактів і посилань несуть автори публікацій.

©Автори статей
©Рада молодих учених університету
©ДІНІЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації

Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації», 28 вересня 2019 р. – Переяслав-Хмельницький, 2019. – Вип. 51. – 388 с.

Відповідальність за оригінальність, актуальність цитат, достовірність фактів і посилань несуть автори публікацій. Періодичні і єдиноразові публікації у збірнику матеріалів будь-яким способом дозволяється містити при посиланні на «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації».

Матеріали науково-практичної інтернет-конференції розміщені на сайті:
<http://confscientific.webnode.com.ua>

Укладачі: С.М.Харченко, І.В.Гайдарченко,
Вересня та Дашкевич Є.В.

Адреса оргкомітету та редакції:
вул. Суходольського, 30 (к. 100),
м. Переяслав-Хмельницький,
08401, Київська обл., Україна
тел. +380930569496,
сайт: confscientific.webnode.com.ua

(Старобільськ, Україна)

ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ, ВИДИ, ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

У статті відображено результати фундаментальних вітчизняних та зарубіжних досліджень феномену дитячої обдарованості. Стаття є узагальненням сучасного стану знань в галузі психології обдарованості.

Ключові слова: обдарованість, ознаки обдарованого учня, види обдарованості.

The article reflects the results of fundamental domestic and foreign studies of children's giftedness phenomenon. The article is a generalization of the current state of knowledge in psychology of giftedness.

Key words: giftedness, characteristics of gifted student, types of giftedness.

У США на бампері машин іноді можна побачити наклейку з написом «Моя дитина – честь школи». Безумовно, це означає, що дитина розумна. Але чи обдарована вона? Виявляється, що є велика різниця у розумінні цих термінів. Тривалий час «обдарованість» трактували як високий рівень розвитку конкретних (перш за все розумових) здібностей дитини. Однак проведений аналіз великої кількості трактувань поняття «обдарованість» дає підстави стверджувати, що найкращим є визначення, подане в «Робочій концепції обдарованості», згідно з яким *обдарованість – це системна, що розвивається протягом життя якість психіки, яка визначає можливість досягнення людиною більш високих, непересічних результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми* [1].

Обдарована дитина – це дитина, яка виділяється яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями (або має внутрішні передумови для таких досягнень) в тому чи іншому виді діяльності [1].

Отже, «обдарованість» на теперішній час трактується як системна якість, що характеризує психіку дитини в цілому.

Оцінка конкретної дитини як обдарованої значною мірою умовна. Ознаки обдарованості, притаманні в дитячі роки, навіть при самих, здавалося б, сприятливих умовах можуть або поступово, або дуже швидко зникнути. Виходячи з цього, в практичній роботі з дітьми замість поняття «обдарована дитина» фахівці рекомендують використовувати поняття «ознаки обдарованості дитини» (або «дитина з ознаками обдарованості»).

Обговорення феномену обдарованості не може бути успішним без визначення *характерних ознак обдарованих дітей*. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє виділити такі характерні особливості обдарованих дітей (табл. 1.):

Таблиця 1.

Характерні ознаки обдарованих учнів
(складено авторами на основі джерел [1; 2, с. 9; 3, с. 33])

№ з/п	Ознаки обдарованого учня
1	Часто «перескакують» через послідовні етапи свого розвитку.
2	Мають добру пам'ять, особистий світогляд, добре розвинуте абстрактне мислення.
3	Дуже активні і завжди чимось зайняті. Вони прагнуть працювати більше за інших або займають себе самі, інколи справами, що не мають безпосереднього відношення до уроку.
4	Можуть тривалий час концентрувати свою увагу на одній справі, вони буквально «занурюються» у своє заняття, якщо воно їм цікаве.
5	Ставлять високі вимоги до себе, у них гостро розвинуте почуття справедливості, боляче сприймають суспільну несправедливість.
6	Хочуть вчитися і досягають успіхів у навчанні. Навчання приносить їм задоволення. Урок для них особливо цікавий тоді, коли використовується дослідницький метод.
7	Легко справляються із пізнавальною невизначеністю, із задоволенням сприймають складні довгострокові завдання.
8	Настирливі в досягненні результату у сфері, яка їх цікавить; для них характерний творчий пошук.
9	Вміють критично оцінювати навколишню дійсність і прагнуть проникнути в суті речей і явищ, фантазувати.
10	Задають багато питань. Кількість, складність і глибина цих питань набагато перевищують аналогічні показники у їх однолітків. Питання можуть бути настільки складними і вимагати таких глибоких і різнобічних знань, що на них важко відповісти навіть фахівцям.
11	Проявляють великий інтерес до читання, мають великий словниковий запас, придумують нові слова і поняття.
12	Порівняно зі своїми ровесниками вони краще вміють розкривати взаємозв'язки між явищами і сутністю, індуктивно і дедуктивно мислити, маніпулювати логічними операціями, систематизувати, класифікувати і узагальнювати їх.
13	Їм бракує емоційного балансу, вони часто нетерплячі та поривчасті.
14	У багатьох обдарованих дітей помітні проблеми, пов'язані з їх фізичним розвитком. Деякі з них уникають всього, що вимагає фізичних зусиль, не люблять уроки фізкультури, не займаються спортом.
15	Часто дратують ровесників звичкою поправляти інших і вважають себе такими, що завжди мають рацію.
16	Для значної частини обдарованих дітей характерний перфекціонізм, тобто прагнення домогтися досконалості у виконанні діяльності. Іноді дитина годинами переробляє вже закінчену роботу (твір, географічну карту, малюнок, модель), домагаючись досягти відповідності одній їй відомому критерію досконалості.

17	Незалежність (автономність) ¹ : відсутність схильності діяти, думати і поступати як більшість. Вони орієнтуються не на загальну думку, а на особисто здобуте знання.
----	---

Отже, як видно із табл. 1., *обдаровані діти мають широкий світогляд, відмінну пам'ять, наділені гнучкістю мислення, умінням викладати власні думки тощо.* Однак необхідно констатувати й той факт, що вони далеко не завжди прагнуть демонструвати свої досягнення перед оточуючими. Так, дитина, яка складає вірші чи оповідання, може приховувати своє захоплення від вчителя. Таким чином, судити про обдарованість дитини слід не тільки за її шкільними або позашкільними справами, але за ініційованими нею самою видами діяльності. Слід також підкреслити, що поведінка обдарованої дитини зовсім не обов'язково має відповідати одночасно всім перерахованим у табл. 1. ознакам. Проте навіть наявність однієї із цих ознак має привернути увагу вчителя (та/або практичного психолога) і орієнтувати його на ретельний і тривалий аналіз кожного конкретного індивідуального випадку.

У більш стислому та наочному вигляді складові обдарованості дитини представлено на рис. 1.

Рис. 1. Складові обдарованості дитини (складено авторами)

У залежності від критерію, покладеного в основу класифікації, виділяють різні види обдарованості. Серед критеріїв виділення видів обдарованості можна назвати наступні:

1. Вид діяльності і сфери психіки, які його забезпечують.
2. Ступінь сформованості.
3. Форма проявів.
4. Широта проявів у різних видах діяльності.
5. Особливості вікового розвитку.

На рис. 2-6. представлено види обдарованості в залежності від зазначених вище критеріїв.

¹ Така ознака обдарованих дітей, як «незалежність (автономність)» робить їх незручними для оточуючих. Обдаровані діти ведуть себе менш передбачувано, ніж цього хотілося б оточуючим, що призводить іноді до конфліктів. Вчителю слід завжди враховувати цю психологічну особливість, розуміючи її природу. *Наприклад, явно обдарований учень, виконуючи завдання написати твір з географії, пише есе «Чи є географія наукою?», де яскраво, але за формою зухвало доводить описовий характер цього предмета і позбавляє географію статусу науки.* Йому при цьому немає діла, що географію викладає директор школи. Все це не може не викликати насторогу педагогічного колективу по відношенню до таких дітей, їх внутрішню, а часто і відкрите неприйняття. У багатьох випадках такі прояви обдарованої дитини невірно трактуються як її недостатня вихованість або бажання бути поза колективом [1].

Рис. 2. Обдарованість за видами діяльності (складено авторами)

Як видно з рис. 2, за видами діяльності виділяють такі види обдарованості, як:

- обдарованість у художньо-естетичній діяльності (хореографічна, сценічна, літературно-поетична, художня, музична);
- обдарованість у духовно-ціннісній діяльності (створення нових духовних цінностей, служіння людям);
- обдарованість у практичній діяльності (спорт, ремесло);
- обдарованість у пізнавальній діяльності (природничі та гуманітарні науки);
- обдарованість у комунікативній діяльності (лідерство).

За критерієм «ступінь сформованості обдарованості» можна диференціювати:

- актуальну обдарованість;
- потенційну обдарованість (рис. 3).

Актуальна обдарованість проявляється у більш високому рівні виконання діяльності в конкретній предметній області у порівнянні із віковою та соціальною нормою.

Потенційна обдарованість – це лише потенціал (можливості) дитини для високих

Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації

досягнень у тому чи іншому виді діяльності. Така обдарованість не може реалізуватися в

даний час через різні причини (складні сімейні обставини, відсутність необхідного освітнього середовища тощо).

Як видно із рис. 3, особливу категорію актуально обдарованих дітей становлять талановиті діти. Талант – це високий рівень обдарованості. Як правило, талант проявляється у дуже ранньому віці. Діяльність талановитої дитини оцінюється експертом (висококваліфікованим фахівцем у відповідній сфері діяльності) як така, що відповідає критеріям професійної майстерності та творчості. Наприклад, 6-річний Моцарт (зображений на рис. 3), який здійснивав разом із батьком концертне турне по європейських країнах, – талант, а 18-річний Славко, який щойно закінчив географічний факультет університету, поки що тільки обдарований юнак.

За критерієм «форма прояву» можна говорити про:

- явну обдарованість;
- приховану обдарованість (рис. 4).

Рис. 4. Обдарованість за формами прояву (складено авторами)

Явна обдарованість виявляє себе у діяльності дитини досить яскраво і чітко (так би мовити «сама по собі»). Досягнення дитини настільки очевидні, що її обдарованість не викликає сумнівів. Натомість прихована обдарованість проявляється в атиповій, замаскованій формі, вона не помічається оточуючими. Дитину можуть віднести до числа «неперспективних». Причинами, що викликають феномен «прихованої обдарованості», можуть бути особливості соціокультурного середовища, у якому виховується дитина, особливості її взаємодії із оточуючими тощо.

За критерієм «широта проявів у різних видах діяльності» можна виділити:

- загальну обдарованість;
- спеціальну обдарованість (рис. 5).

Загальна обдарованість проявляється відносно різних видів діяльності і виступає як основа їх продуктивності, тоді як спеціальна обдарованість проявляється в окремих видах діяльності, наприклад, у математиці, поезії, спорті тощо.

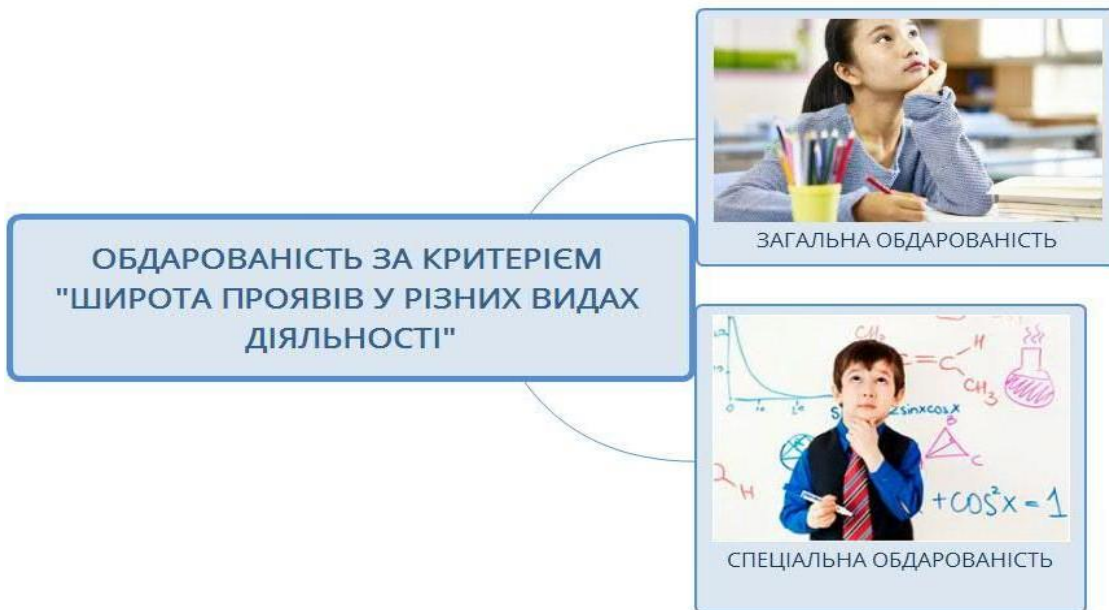

Рис. 5. Обдарованість за критерієм «широта проявів у різних видах діяльності»
(складено авторами)

За критерієм «особливості вікового розвитку» можна диференціювати:

- ранню обдарованість;
- пізню обдарованість (рис. 6).

Рис. 6. Обдарованість за критерієм «особливості вікового розвитку»
(складено авторами)

Як видно із рис. 6, рання обдарованість проявляється у дуже ранньому віці. Прикладом такої обдарованості є вундеркінди – діти дошкільного або молодшого шкільного віку із надзвичайними, блискучими успіхами в якомусь певному виді діяльності – математиці, поезії, музиці, малюванні, танцях тощо. Відповідно, пізня обдарованість проявляється у середньому та старшому шкільному віці.

Викладене вище дає підстави констатувати, що дитяча обдарованість – явище складне та багатоаспектне. Вчителі загальноосвітніх навчальних закладів повинні бути озброєні знаннями щодо характерних ознак, видів та особливостей особистості обдарованих учнів. Це сприятиме ранньому виявленню таких учнів та впровадженню найбільш оптимальних шляхів

їх розвитку.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Рабочая концепция одаренности. – под. ред. Д. Б. Богоявленской. – 2-е изд., расш. и перераб. – М., 2003. – 34 с. – Режим доступа: https://narfu.ru/school/deti_koncher.pdf.
2. Бойко Т. П. Робота з обдарованими дітьми. / Т. П. Бойко // Зарубіжна література. –2004. – №12. – С. 9.
3. Гуськова Т. Б. Обдарована дитина в школі / Т. Б. Гуськова // Завучу. Усе для роботи. – № 5-6 (53-54), березень 2011 р. – 40 с.

Гаврюшенко Ганна Володимирівна, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри географії Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Старобільськ);
тел. +380666442210
e-mail: super_superanna@ukr.net